

مقدمه ای بر فاینانس و سرمایه گذاری اسلامی

نساء هاشمی^۱

مقدمه

فاینانس اسلامی به فرآیندی اشاره می کند که شرکت های مختلف که از جمله آنها بانک ها هستند، برای عملیات فاینانس خود از روش هایی استفاده می کنند که با قوانین دین اسلام مطابقت دارند. همچنین است وقتی که صحبت از سرمایه گذاری به میان می آید. تنها در زمینه هایی سرمایه گذاری مجاز است که از نظر شرع وارد شدن به آن حوزه ها بلاشکال است. به رغم قدمت طولانی فاینانس اسلامی، مطرح شدن مجدد آن به اوایل ۱۹۶۰ بر می گردد و عده ای دلیل اصلی این امر را افزایش بهای نفت و در آمد سرشار کشورهای مسلمان صادرکننده نفت و به تبع آن تقاضای روزافزون برای فاینانس و سرمایه گذاری اسلامی می دانند. هسته مرکزی فاینانس اسلامی را سه عنصر زیر تشکیل می دهند.

۱ - تقسیم ریسک و سود سرمایه گذاری (Risk sharing as part of raising capital)

۲ - اجتناب از ربا (Usury)

۳ - اجتناب از غرر (Uncertainty)

از نظر اسلام، فاینانس اسلامی نیز وسیله ای برای رسیدن به مقاصد مورد نظر این دین یا مقاصد شریعت می باشد و آشنایی با مقاصد شریعت در بسیاری موارد راهنمای خوبی برای تشخیص فاینانس اسلامی از فاینانس غیراسلامی است. در حالت کلی فاینانس اسلامی را می توان به چهار مقوله زیر تقسیم کرد.

۱ - تقسیم سود و زیان یا مضاربه (sharing contracts Profit-and-loss)

۲ - مشارکت (Partnership and joint stock ownership)

۳ - اجاره (Leasing)

۴ - سلم و استصناع (Islamic Forwards)

بر اساس قرارداد مضاربه، بانک سپرده های سرمایه گذاران را به نمایندگی از آنها در زمینه های مختلف سرمایه گذاری می کند و سود و زیان را با آنها، به نسبتی که از قبل مشخص شده است شریک می شود، اما قرارداد مشارکت به سه حالت زیر قابل اجرا می باشد.

^۱ - کارشناس ارشد علوم اقتصادی، دانشگاه شهید بهشتی، کارشناس شرکت کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران.

• مشارکت کاهنده (Declining-Balance Shared Equity)، این نوع مشارکت که بیشتر برای خرید خانه از آن استفاده می‌شود به این صورت است که موسسه مالی با مشتری خود به صورت شراکتی خانه‌ای را می‌خرد و با پرداخت مداوم اقساط توسط مشتری، درصد سهم مشتری افزایش و درصد سهم بانک کاهش می‌یابد تا اینکه مشتری مالک صددرصد خانه می‌شود.

* اجاره به شرط تملیک (Lease-to-Own)، این نوع مشارکت به این صورت است که موسسه مالی معمولاً درصد بالایی از (اگر نه همه) بهای مثلاً خانه را می‌پردازد و با مشتری توافق می‌کند که بعد از اتمام تمام اقساط اجاره که شامل اصل و سود پول بانک است، خانه را به او بفروشد. (به مالکیت او در بیاورد)

* مراحه (Installment (Cost-Plus) Sale)، در این حالت موسسه مالی مثلاً خانه‌ای را که مشتری پسندیده است، می‌خرد و به قیمت بالاتری که شامل سود بانک هست به مشتری به صورت نسبی می‌فروشد. در قرارداد مراحه شرط است که خریدار از قیمت خرید مطلع باشد و چنین شرطی جاری است و با توجه به مجاز بودن فروش نسبی، شبه ربوی بودن هم بر آن وارد نیست.

در اجاره حق استفاده از یک دارایی برای مدت زمان مشخصی به فرد دیگر فروخته می‌شود. یکی از شروط اساسی این است که اجاره‌دهنده، مالک دارایی موردنظر در طول مدت اجاره باشد. در حالت خاصی ممکن است، شرط شود که موجر دارایی موردنظر را به بهای مشخصی به مستاجر بفروشد.

سلم و استصناع از قراردادهای خاصی هستند که با وجود غرر مجاز شمرده شده‌اند. قبلاً گفتیم که هسته اصلی فاینانس اسلامی اجتناب از ربا، غرر و تقسیم سود و زیان سرمایه‌گذاری است. در این قراردادها پول ابتدا پرداخت می‌شود ولی کالای خریداری شده در سلم و محصول ساخته شده در استصناع بعداً تحویل داده می‌شوند.

سرمایه‌گذاری اسلامی

در اینجا به دو مورد از سرمایه‌گذاری‌های مجاز از نظر اسلامی اشاره می‌شود.

۱ - سهام شرکت‌ها: از نظر شریعت اسلام سرمایه‌گذاری در سهام شرکت‌ها مجاز است، مگر اینکه این شرکت‌ها به فعالیت‌هایی مثل تولید مشروبات الکلی، وام‌دهی‌های ربوی و از این قبیل که از نظر شریعت اسلام مجاز نیستند، مشغول باشند.

۲ - صندوق‌های با درآمد ثابت:

* سرمایه‌گذاری بازنشستگی (Retirement Investments)

عنوان مقاله: مقدمه ای بر فاینانس و سرمایه گذاری اسلامی

از آنجایی که اکثر افراد بازنشسته می‌خواهند درآمد ثابتی داشته باشند و از طرفی هم سرمایه‌گذاری در اوراق بدهی با درآمد ثابت مجاز نمی‌باشد، انواع خاصی از سرمایه‌گذاری‌ها در املاک و مستغلات به صورت مستقیم یا اوراق بهادارسازی شده تدارک دیده شده‌اند تا بدون اینکه مشکل شرعی داشته باشد، پاسخگوی نیاز این دسته از افراد باشند.

*صکوک (Sukuk)

در نوع خاص این اوراق که صکوک اجاره باشد، ناشر گواهی‌های مالی را به پشتوانه بخشی از دارایی‌های خود به گروهی از سرمایه‌گذاران می‌فروشد و سپس همان دارایی‌ها را از آنها اجاره می‌کند. این اجاره‌بها می‌تواند مبلغ ثابتی بوده و یا به شاخصی مثل LIBOR ارتباط داده شود. معمولاً برای انجام این فرآیند ناشر، اقدام به تاسیس (SPV) (Special purpose vehicles) می‌کند، همچنین متعهد می‌شود که در سررسید گواهی‌های مالی را به مبلغ اسمی از سرمایه‌گذاران خریداری کند.

تکافل یا بیمه اسلامی، مثالی از مشارکت در قالب شرع اسلام

مفهوم تکافل در زمان پیامبر اکرم نیز وجود داشته است. مسلمانان صدر اسلام در نظام عاقله مشارکت داشتند. هدف از این مشارکت کمک به اشخاصی بود که می‌بایست دیه (پول خون) می‌پرداختند. طبق رسم عربهای جاهلی قاتل یا قبیله یا خانواده او مجبور بودند به خانواده مقتول دیه بپردازند تا زیان آنها جبران شود. این رسم جایگزین خون خواهی یا انتقامجویی شده بود. بعد از ظهور اسلام نظام دیه به سبب منافع آن تأیید و حفظ شد. با ورود پیامبر اکرم به مدینه میان مهاجران و انصار نظام عاقله شکل گرفت. از طریق این پیمان تمام مسلمانان مدینه بدون توجه به قبیله شان عضو یک جامعه شدند و صندوقی به نام «کنز» ایجاد شد که اعضاء، سالانه در آن مبلغی می‌ریختند. این وجوه به عضوی که برای پرداخت دیه مشکل داشت کمک میکرد. نظام «ارش» نیز برای جبران آسیب بدنی بود (نورازه ۲۰۰۲). سلطنت عثمانی در حدود ۱۲۵۵ش / ۱۸۳۹، مصر در ۱۲۶۱ش / ۱۸۴۵ و سپس سوریه به پیروی از مصر بیمه مرسوم را پذیرفتند. در ۱۳۲۱ش / ۱۹۰۳، شیخ محمد عبده از علمای اصلاح طلب مصر اعلام کرد که قرارداد بیمه عمر شرعی نیست. گفتنی است که وجود نظام «خانواده گسترده» در جهان اسلام و رواج کمک اجتماعی متقابل باعث شد که به حمایت بیمه ای نیاز مبرم وجود نداشته باشد. در دهه های اخیر بر «حمایت متقابل» به عنوان شکل پذیرفتنی بیمه و تحریم بیمه مرسوم بویژه در نخستین اجلاس بین المللی اقتصاد اسلامی در مکه (۱۳۴۵ ش / ۱۹۷۶) تأکید شد و بیمه تکافل به عنوان بیمه ای که در اسلام پذیرفتنی است مطرح گردید (بهاتی ۱۹۹۹). در ۲۵ خرداد ۱۳۵۱ / ۱۵ ژوئن ۱۹۷۲،

شورای فتوای ملی مالزی اعلام کرد که بیمه بویژه بیمه عمر از نظر موازین فقهی باطل است به همین دلیل هیئتی تشکیل شد تا در مورد چگونگی ایجاد بیمه اسلامی (تکافل) مطالعه و تحقیق کند. مخالفان بیمه مرسوم توضیح داده اند که اینگونه قرارداد مشتمل بر چند غرر است از جمله مطمئن نبودن از نتیجه و مطمئن نبودن از دوره قرارداد («بیمه و شریعت» ۲۰۰۱). آنها همچنین به قماری بودن بیمه توجه داده اند چرا که در صورت بروز خطر بیمه کننده زیان می کند و اگر خطر پیش نیاید، بیمه شونده حق بیمه ای را که پرداخت کرده از دست می دهد (همانجا). به نوشته افضل الرحمان (ج ۴ ص ۴۷-۵۰) بیمه تجاری شبیه قمار است و شرکتهای بیمه به نوعی شرط بندی می کنند. به نظر او دریافت حق بیمه و پرداخت مبلغی بیشتر در صورت وقوع زیان، کاری شبیه قمار است. یکی دیگر از ایرادات بیمه این است که شرکتهای بیمه مرسوم عملیاتی دارند که با بهره همراه است از جمله: استفاده از نرخ بهره برای محاسبه «نرخهای حق بیمه» (بیمه عمر) و سرمایه گذاری وجوه جمع آوری شده در فعالیتهای مالی که با بهره همراه است (ازمان بن اسماعیل ۲۰۰۲). در برابر این گروه شمار زیادی از محققان و فقها بیمه را پذیرفته و به اشکالات مذکور پاسخ گفته اند (برای نمونه رجوع کنید به امام خمینی ج ۲ ص ۵۴۹، مطهری ص ۲۷-۲۸، خامنه ای ص ۱۱۸-۱۱۹). در هر صورت طراحان و مدافعان تکافل (بیمه تعاونی) تأکید می کنند که نباید از بیمه برای استثمار و سودجویی استفاده شود و بیمه بر اساس اصول بیمه تعاونی اسلامی مجاز است.

۱- تکافل، مدل جانشین بیمه برای مسلمانان

در کسب و کارهای مدرن، یک راه برای کاهش ریسک زیان ناشی از بدقابلی، بیمه است. تکافل، گونه ای بیمه برای جبران خسارتهای ناشی از حوادث و تکمیل نظام بانکی بدون بهره است. مفهوم تکافل یا بیمه اسلامی، در جایی که منابع لازم برای کمک به افراد تجمیع می شود، مخالفتی با شریعت ندارد. این مفهوم در راستای اصول جبران خسارت و مسوولیت های مشترک در میان جامعه می باشد. تکافل با بیمه مرسوم (بیمه های بازرگانی متداول) از نظر جبران زیانهای مالی مشابهت دارد ولی چون تعدادی از محققان اسلامی بیمه مرسوم را با شریعت ناسازگار و آن را دارای عناصر غرر (بی اطمینانی و جهل) و میسر (قمار) و ربا میدانند، تکافل را به جای آن معرفی نموده اند که علاوه بر آنکه کارکرد بیمه های مرسوم را دارد از آن سه عیب به دور است و نهادی مالی - اخلاقی به شمار می آید (صدیقی ۲۰۰۰). تکافل مبتنی بر اصل قرآنی تعاون و به معنای «کمک متقابل میانگروهی» است و هر عضوی در حمایت از نیازمندان داخل گروه سهم دارد. این نوع بیمه شبیه «بیمه تعاونی» است.

۲- دلایل پذیرش بیمه تکافل

بیمه تعاونی به این دلایل پذیرفتنی است:

- ۱) در قرآن کریم به مؤمنان امر شده که در کارهای نیک یاور یکدیگر باشند (رجوع کنید به مائده: ۲).
 - ۲) بیمه شوندگان فعالانه برای مصلحت همگانی همکاری می کنند.
 - ۳) هر بیمه شونده برای کمک به نیازمندان حق بیمه می پردازد.
 - ۴) بیمه تکافل بر اساس قرارداد هبه صورت می گیرد که در آن توزیع خسارت و مسئولیت بر اساس «نظام صندوق مشترک» است.
 - ۵) هدف از تکافل کسب سود به هزینه افراد دیگر نیست.
 - ۶) تا آنجا که به تعیین حق بیمه مربوط می شود عدم اطمینان کاهش می یابد (چودری ص ۶۹).
- تکافل بر پایه قرارداد مضاربه نیز عمل می کند. شرکتهای بیمه اسلامی نیز به نوعی شرکت سهامی با مسئولیت محدودند (همان ص ۷۳-۷۵).

۳- شرایط و امتیازات تکافل

- الف) همانطور که گفته شد تکافل مبتنی بر مضاربه (طبق فقه اهل سنت) است. بیمه شونده حق بیمه را به بیمه کننده (شرکت بیمه تکافل) می پردازد و سود حاصل با توافق میان دوطرف تقسیم می شود.
- ب) تکافل مبتنی بر اصل اساسی همکاری متقابل و تشریک مساعی است.
- ج) در بیمه عمر اگر بیمه شونده قبل از سررسیدن دوره قرارداد بمیرد، افراد ذینفع می توانند، کل حق بیمه های پرداخت شده و سودهای حاصل از حق بیمه های پرداخت شده را بگیرند. اما اگر بیمه شونده بیش از دوره قرارداد به حیات خود ادامه دهد می تواند از شرکت بیمه کل حق بیمه های پرداخت شده و همچنین سودهای حاصل از آن را مطالبه کند.
- د) در مورد بیمه عمومی بیمه کننده و بیمه شونده باید درک کنند که پرداخت حق بیمه به عنوان «تبرع» است و در صورتی که هیچ زبانی در موضوع مورد توافق حاصل نشود بیمه شونده به لحاظ حقوقی نمی تواند حق بیمه را پس بگیرد اما در صورت بروز خسارت بیمه کننده ملزم به جبران خسارت بیمه شونده است.
- ه) در تکافل طرفین برای امضای قرارداد باید صلاحیت حقوقی (مانند بلوغ و سایر شرایط عقد قرارداد شرعی) داشته باشند.

و) در تکافل باید منفعت قابل بیمه شدن موجود باشد و موارد ممنوع در اسلام را نمی توان بیمه کرد (معصوم بالله ۲۰۰۲).

۴- چرا تکافل با بیمه متداول فرق دارد؟

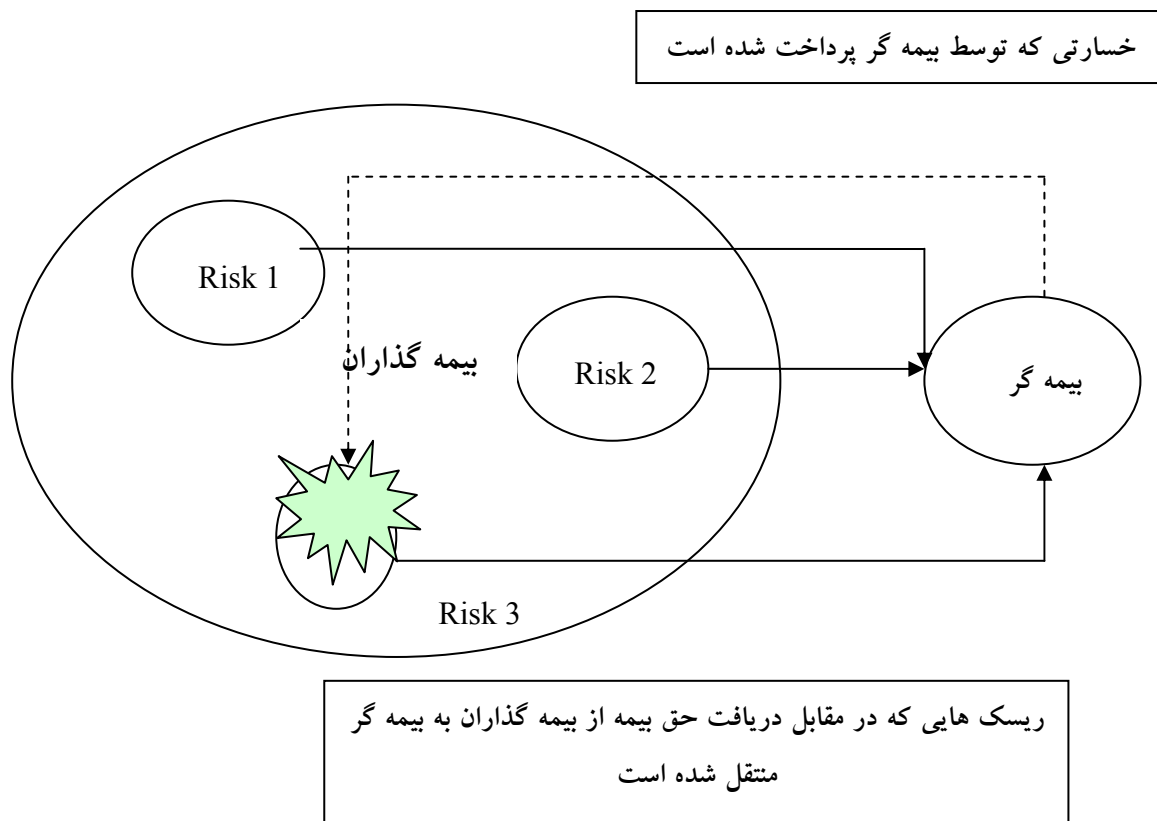
تکافل یک توافق متقابل برای انتقال ریسک بر پایه شریعت اسلامی است که شامل مشارکت کنندگان و مجریان است. شریعت اسلامی نیز بر گرفته از قرآن کریم و سنت می باشد. تکافل در مفهوم از جهات مختلف مشابه روش های تقسیم ریسک در بیمه های متداول مانند بیمه متقابل^۲ و Protection and Indemnity club (p&I club) می باشد و در واقع تکافل سیستم تقسیم مشاع ریسک بر پایه مفهوم تعاون است. (حمایت متقابل) (اختلاف بین تکافل و بیمه متداول در روش های ارزیابی و برخورد با ریسک و نحوه مدیریت صندوق تکافل نمایان می گردد و در مرحله بعد این اختلاف را می توان بین مجری (در بیمه متداول از واژه بیمه گر استفاده می شود) و مشارکت کنندگان (جایگزین واژه بیمه گذار در بیمه های متداول) مشاهده نمود. برخلاف بیمه گری در بیمه های متداول، تکافل از وجود غرر (عدم اطمینان و گمانه زنی) و میسر (قمار) جلوگیری می کند. در سرمایه گذاری یا مدیریت صندوق نیز وجود ربا (ربا خواری) جایز شمرده نمی شود. غرر، میسر و ربا سه منطقه ای هستند که مجری بیمه تکافل می بایست از ورود به آن امتناع نماید، و این جاییست که تکافل با بیمه متداول اختلاف دارد. برای اجتناب از وجود غرر هر یک از قراردادهای بیمه تکافل می بایست کاملاً شفاف بوده و همه حقایق در آن افشاء گردد. افشاء همه حقایق برای هر دوطرف قرارداد است که شامل موضوع بیمه و شرایط قرارداد (دامنه پوشش و غیره) می شود. اگر عنصر نامعلومی در موضوع بیمه وجود داشته باشد و یا جنبه ای از قرارداد نامشخص باشد، ورود به قرارداد بیمه اسلامی مجاز نخواهد بود. در واقع در قرارداد تکافل نمی بایست شرایط نامعلومی از یک طرف قرارداد به طرف دیگر انتقال داده شود. میسر (قمار) به عنوان چیزی فراتر از غرر در نظر گرفته می شود. زمانی که مشارکت کنندگان (بیمه گذاران) در موضوع بیمه دارای نفع بیمه ای باشند، اگر در انتقال ریسک (در تکافل مشارکت در ریسک) نکته ای نامعلوم وجود داشته باشد انعقاد قرارداد تکافل منع گردیده است. در قوانین شرع، ربا بطور کلی منع گردیده است. با این هدف که از ربا جلوگیری به عمل آید، تکافل با اعضاء به نحوی معامله می کند که اعضا در طرح تسهیم ریسک مشارکت نمایند و نه به شکلی که در بیمه های متداول عمل می گردد. در واقع تکافل را می توان مشارکت در قالب بخشش با شرط

² Mutual Insurance

از لحاظ نظری یک شرکت غیر انتفاعی است و صاحبان شرکت همان بیمه گذاران شرکت هستند

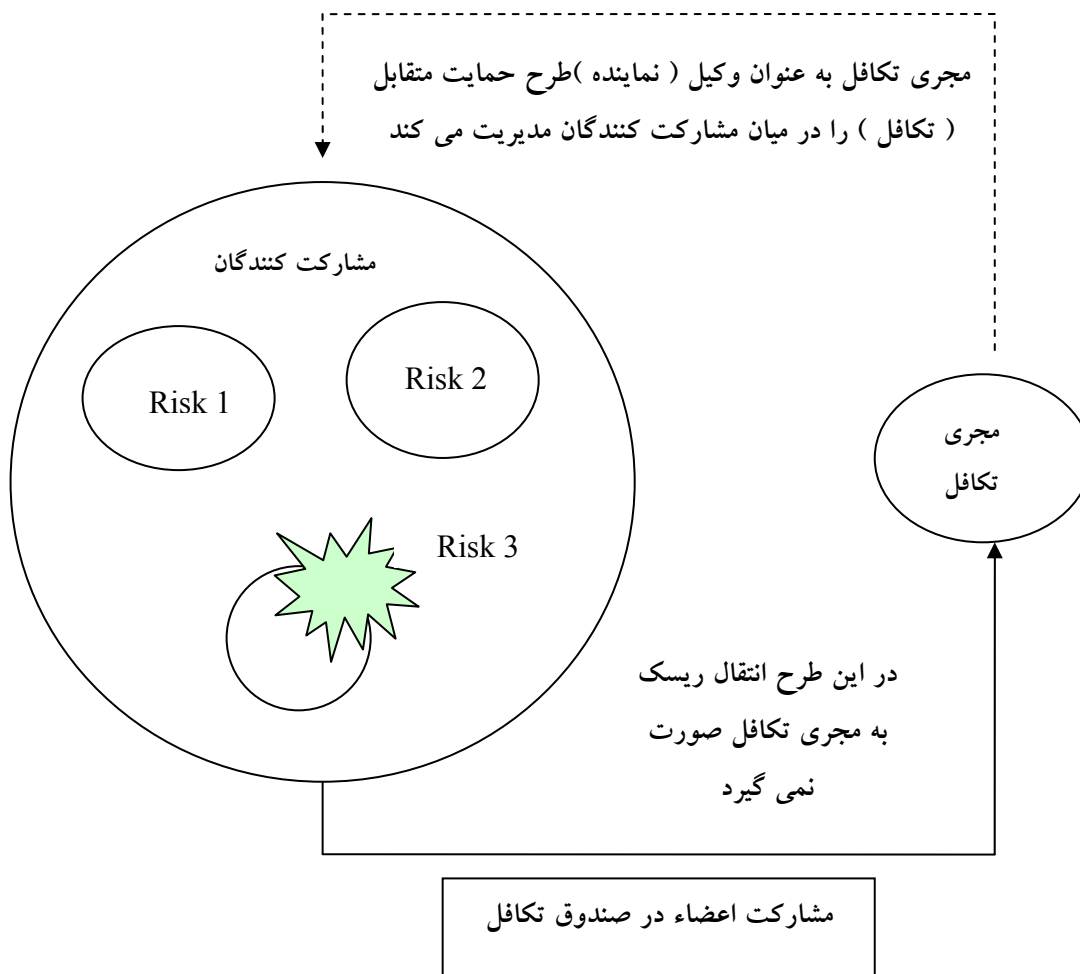
جبران خسارت تعبیر نمود. بعلاوه وجوه صندوق که از محل مشارکت اعضاء و یا بخشش آنان جمع آوری گردیده می بایست مطابق با قوانین شرع اسلام مدیریت شده و سرمایه گذاری گردد. همانطور که دوری از غرر و میسر دغدغه دائمی مجریان تکافل می باشد دوری از ربا در سرمایه گذاری و مدیریت صندوق وجوه جمع آوری شده نیز به یک نظم تخصصی نیاز دارد که نیاز به بررسی های عمیق تر دارد که فراتر از مباحث این بخش است. موضوعی که در اسلام مجاز شمرده نشده، ریسک و شرایط عدم اطمینان نیست بلکه فروش و یا مبادله ریسک و انتقال آن به شخص سوم و انعقاد قرارداد فروش و یا مبادله است که مجاز شمرده نشده است. به عبارت دیگر در آموزش های اسلامی کمک به یکدیگر در هر شرایطی مانند زمان وقوع حوادث و در شرایط بد به شدت تشویق شده است. همانگونه که خداوند در قرآن فرموده است: «...به یکدیگر در نیکو کاری و تقوی کمک کنید نه بر گناه و ستمکاری...» (مائده ۲) بنابراین مشارکت در ریسک با هدف کمک به یکدیگر توصیه شده است. تصویر ۱ و تصویر ۲ در ذیل تفاوت مفهوم بیمه متداول (انتقال ریسک) و تکافل (تسهیم ریسک) را نشان می دهد.

تصویر ۱- مفهوم انتقال ریسک در بیمه متداول

تصویر ۲- مفهوم تسهیم ریسک در تکافل

خسارتی که از طریق صندوق تکافل پرداخت شده است

چگونگی فعالیت شرکت بیمه تکافل

در تکافل عمومی (انواع بیمه های تکافل) بیمه شونده‌گان حق بیمه را به عنوان تبرع می پردازند و با عامل تکافل در باره میزان سهم پرداختی توافق می کنند و عامل تکافل به جبران خسارت در دوره توافق شده می پردازد. برای اینکه بیمه شونده در سود سهام سهمی باشد، بیمه کننده حق بیمه پرداخت شده را سهم محسوب می کند. بدین ترتیب بیمه شونده در سود هم سهام است و حق بیمه را نیز می تواند مسترد نماید (همان ۲۰۰۲). همه کشورهای عضو اتحادیه ملل آسیای جنوب شرقی از مضاربه یا مضاربه تعدیل شده استفاده می کنند. در حال حاضر دو الگوی مضاربه در شرکتهای تکافل به کار گرفته می شود: مضاربه محض و مضاربه تعدیل شده. در الگوی مضاربه محض، شرکت تکافل و بیمه شونده تنها در درآمد سرمایه گذاری مستقیم سهام اند و بیمه شونده حق دارد صددرصد مازاد حق بیمه پرداخت شده را دریافت کند. قبل از توزیع درآمد حاصل از سرمایه گذاری، مخارج عملیات کسر نمی گردد. این الگو برای تکافل خانواده انتخاب شده است زیرا بیمه زندگی مختص بیمه شونده‌گان و وجوه آن متعلق به آنان است. در الگوی مضاربه تعدیل شده سود حاصل برای سرمایه گذاری مجدد کنار گذاشته می شود. شرکت تکافل در مازاد وجوه تکافل با بیمه شونده سهام است مخارج عملیاتی را کسر می کند و دیگر در توزیع مازاد حق بیمه مقدم نیست. در این الگو شرکت تکافل و بیمه شونده در درآمد سرمایه گذاری و مازاد حق بیمه سهام هستند. مخارج عملیات قبل از توزیع مازاد کسر می گردد (ازمان بن اسماعیل ۲۰۰۲). در بیمه متداول، بیمه مکانیسمی برای انتقال ریسک می باشد که بوسیله آن یک سازمان می تواند عدم اطمینان را با شرایط مطمئن مبادله کند. شرایط عدم اطمینان شامل: آیا خسارت اتفاق خواهد افتاد؟، در چه زمانی خواهد بود؟ میزان شدت تا چه میزان خواهد بود؟ و در طول یک دوره یک ساله چند بار اتفاق خواهد افتاد؟ بیمه پیشنهاد می کند که این خسارت نامعلوم با خسارت معلوم (حق بیمه) مبادله شود. بدین ترتیب بیمه گذار موافقت می نماید که حق بیمه ثابتی را پرداخت نموده و در مقابل شرکت بیمه موافقت می نماید که هرگونه خسارتی را در غالب شرایط قرارداد متقبل شود.

تبادل خسارت نامعلوم با خسارت معلوم که در بیمه متداول انجام می پذیرد مشمول معنای غرر گردیده و در اسلام جایز نیست. بنابراین در مفهوم تکافل هیچگونه انتقال ریسکی از طرف مشارکت کنندگان به مجری تکافل صورت نمی پذیرد. بلکه ریسک ها در میان اعضاء تحت یک طرح ضمانت متقابل یا طرح تکافل تسهیم شده اند. مجری تکافل فقط به عنوان وکیل (نماینده) اداره فعالیت های طرح را بر عهده دارد.

اطمینان از اینکه هر مشارکت کننده سهم منصفانه ای را پرداخت می نماید یکی از نقش های مجری طرح می باشد، همانطوریکه اطمینان از اینکه خسارت وارده به فرد آسیب دیده به نحو مناسبی جبران گردد. چگونگی حذف غرر، میسر و ربا در قراردادهای تکافل عدالت، مساوات، انصاف، اخلاقیات و اصول اخلاقی جزء ارزش های ذاتی تعالیم اسلامی در مورد معاملات بین مسلمانان و غیر مسلمانان هستند. تحت قوانین اسلامی یا شرعی هر فعالیت تجاری که منعکس کننده این ارزش ها نباشد بطور قطع باطل است. فعالیت های تجاری که مواردی نظیر غرر (نا معلومی)، میسر (قمار) و ربا را در برمی گیرند از جمله فعالیت های مردود هستند. غرر (نامعلومی)

نامعلومی واقعیت زندگی بشر است. نوع بشر در زندگی شخصی اجتماعی و اقتصادی خود با نامعلومی مواجه می باشد. خطرها ما را در هر کاری که انجام می دهیم احاطه کرده اند. اسلام به این واقعیت بی توجه نیست و مردم را از رویارویی با خطرها و موارد نامعلوم زندگی منع نمی کند. آنچه که مجاز نبوده و منع شده معامله با دیگران در مورد چیزی است که از عدم اطمینان یا نامعلومی برخوردار است. در بیمه متداول غرر (نامعلومی) وجود دارد زیرا مفهوم بیمه مکانیسم انتقال ریسک توسط بیمه گر است که می تواند شرایط نامعلوم را به شرایط معلوم تبدیل نماید. اینکه خسارت اتفاق خواهد افتاد و شدت آن چقدر خواهد بود، قابل پیش بینی نیست. از طرف دیگر در بعضی موارد بزرگ مشابه موضوع پنبه نسوز، و یا حادثه یازده سپتامبر^۳ و غیره بیمه گران با یک خسارت بزرگ غیر قابل پیش بینی مواجه شده اند که حق بیمه دریافت شده تکافوی ریسک های آشکار شده پس از وقوع خسارت را نداشت. میسر (قمار)

وقتی که غرر (نامعلومی) در قرارداد بطور جدی وجود داشته باشد بطور طبیعی میسر (قمار) بوجود خواهد آمد. قمار مغایر با اصول اساسی عدالت، برابری، انصاف، اخلاقیات و اصول اخلاقی است که هر یک از آنها ارزش های لازم و ضروری در اسلام می باشند. اگر چه در تئوری، بیمه متداول در قرارداد فروش از قمار مستثنی می شود لیکن در عمل رابطه نزدیکی با قمار دارد.

نفع بیمه ای، حد اعلائی حسن نیت و نظریه گرامت در بیمه های متداول برخلاف تفکر برای جلوگیری از وجود قمار، در برخی از انواع قراردادها که عامل غرر یا عدم قطعیت موضوع بیمه بر آنها حاکم است کافی نیستند. تعدادی از محصولات بیمه متداول مانند "به هدف نشستن اولین شوت یک گلف باز" و "پرتاپ ماهواره"^۴ در

³ WTC: World Trade Center

⁴ Hole in one and Satellite launching

بردارنده مورد بسیار بارز و روشنی از قمار هستند مگر اینکه دانش مناسب و عمیقی به بیمه گر ارائه گردد. میسر یا قمار در اسلام پذیرفته نیست، همانطور که در حوادث یازده سپتامبر و پنبه نسوز تجربه گردیده است خطرها می توانند در یک گروه بزرگ تاثیر گذار باشند و این امر باعث گردیده هر گروهی همه زوایای قانونی را برای محافظت از منافع خود جستجو نماید.

ربا (گرفتن و مطالبه بهره)

ربا یک معامله با عناصر ربوی است که در زمان یا مقدار تفاوت وجود دارد. عناصر ربوی بیان شده توسط پیامبر، طلا در ازای طلا، نقره در ازای نقره، گندم در ازای گندم، جو در ازای جو، خرما در ازای خرما و نمک در ازای نمک هستند. با یک قیاس تمثیلی پول شبیه به طلا و نقره است که یک شیوه جدید مبادله می باشد. بنابراین معامله بین بیمه گر و بیمه گذار در برگیرنده عنصر معامله ربوی است، به این معنی که سطوح جبران خسارت مشمول تفاوت مبالغ و مقیاس زمان می گردد.

ممانعت جدی از ربا در اسلام بنا بر دلایل زیر می باشد:

۱. گرفتن ربا مستلزم تصاحب اموال دیگران بدون پرداخت چیزی در معامله است، مثل شخصی که یک دلار به دیگری وام می دهد و در ازای آن یک دلار، مبلغی (مازاد) دریافت می کند، بدون آنکه چیزی ارائه داده باشد.
۲. اتکاء بر ربا از کار کردن مردم برای کسب درآمد جلوگیری می کند، زیرا فردی که با یک دلار می تواند از طریق گرفتن ربا بدون انجام فعالیتی دلارهای اضافی کسب نماید. اگر این موضوع برای صاحبان سرمایه اتفاق بیافتد دیگر آنها در صنعت، تجارت و بازرگانی، ساختمان و ساخت و ساز سرمایه گذاری نخواهند کرد زیرا آنها بدون ضرورتی برای انجام کار سخت درآمد کسب می کنند.
۳. جایز شمردن ربا، مردم را از انجام کار نیک نسبت به دیگران دلسرد می کند. اگر ربا در جامعه ممنوع گردد افراد باحسن نیت و بدون انتظار دریافت مبلغی بیش از آنچه وام داده اند به دیگران پول قرض خواهند داد.
۴. نظریه آنکه ربا موجب معامله بدون عدل و انصاف بین یک طرف با طرف دیگر است بطور کلی در اسلام حرام شده است. همچنین ربا استثمار فرد بوسیله دیگران است. در اقتصاد ربوی ثروتمند در مقایسه با یک شخص فقیر تمایل بیشتر به کسب سود دارد. فاصله بین ثروتمند و فقیر بیشتر و بیشتر می شود و به همان میزان ربا تاثیر زیادی روی افزایش قیمت کالاها دارد.

قراردادهای تکافل

قرارداد اصلی ترین بخشی است که تکافل را از بیمه های مرسوم و متداول متمایز می کند. در این بحث نشان داده خواهد شد که چگونه تکافل با انعقاد یک قرارداد مناسب از ایجاد مواردی نظیر نامعلومی، قمار و ربا در معاملات محافظت می نماید.

از آنجایی که ریسک ها نامعلوم هستند و اسلام فروش یا مبادله موضوعاتی که در برگیرنده نامعلومی یا غرر هستند حرام کرده است پس قرارداد تکافل نمی تواند از جمله قراردادهای فروش باشد. غرر یا نامعلومی در قراردادهای تکافل حرام است، لذا هرگز نباید غرر (نامعلومی) و هر چیزی که نامشخص و گمراه کننده می باشد در اجزاء قرارداد از قبیل قیمت، روش، مبلغ و زمان پرداخت بین طرفین قرارداد، یا شرایط پیمان وجود داشته باشد. خاطر نشان می سازد که ممنوعیت غرر در قراردادهای غیر تجاری نظیر قراردادهای یک طرفه کاربرد ندارد.

علاوه بر غرر در اسلام موارد ذیل نیز حرام یا ممنوع می باشند:

۱. ربا (بهره یا رباخواری یا گرفتن و مطالبه بهره)

۲. خرید و فروش اموال و حقوق غیر قانونی

۳. سرمایه گذاری در مجموعه فعالیت هایی غیر قانونی (دارای ربا یا فعالیت های غیر قانونی)

۴. قمار بازی یا بازی شانس

۵. تقلب یا عمل غیر عادلانه

برای پرهیز و حذف موارد ممنوعه و حرام از قراردادهای تکافل قراردادهای کاملی وجود دارند که می توانند مورد استفاده قرار گیرند:

۱. قرارداد مضاربه (سود و زیان اشتراکی): این قرارداد، بین آورنده سرمایه و شرکت سرمایه گذاری است که در آن سود طبق نسبت یا درصد توافق شده توسط طرفین تسهیم می شود. هرگونه زیان بوسیله آورنده سرمایه به عهده گرفته می شود. در عملیات تکافل مشارکت کنندگان سرمایه لازم را برای گردانندگان تکافل فراهم می نمایند.

۲. قرارداد مشارکت (سرمایه گذاری مشترک): در این نوع قرارداد هر دو طرف فراهم کننده سرمایه هستند. سود براساس سرمایه یا توافق تقسیم شده و هر زبانی بطور متناسب با سهم سرمایه توزیع می شود. تاسیس یک شرکت بیمه متقابل نظیر شرکت بیمه نفت با مسئولیت محدود (OIL) می تواند چنین قراردادی را مورد استفاده قرار دهد.

۳. قرارداد کفاله (ضمانت): یک ضامن برای تضمین بدهکار وجود دارد و چنانچه بدهکار نتواند به تعهدات خود نسبت به بستانکار عمل نماید، وارد عمل خواهد شد. این نوع از قرارداد می تواند در توسعه طرح های تکافل برای محصولات تعهدی مورد استفاده قرار گیرد.
۴. قرارداد وکالت (قرارداد نمایندگی): شخصی وکیل را تعیین و به او اختیار می دهد تا از طرف او فعالیت نماید. این اختیار می تواند خاص یا عام باشد. لذا وکیل (کارگزار) می تواند حق الزحمه خود را از موکل مطالبه کند. این روش برای بیشتر محصولات تکافل از جمله ریسک های مشارکتی و جمعی نظیر خود بیمه گری ها مناسب می باشد.
۵. قرارداد جعاله (قرارداد کارمزد): در واقع مشابه قرارداد وکالت است به استثنای اینکه در آن پرداخت حق الزحمه براساس بازدهی و عملکرد نماینده تعیین می شود. این قراردادی تواند برای توسعه شعب یا نمایندگی ها مورد استفاده قرار گیرد.
- مهمترین اصل قرارداد تکافل وجود موضوع قرارداد است که طرفین قرارداد بطور متقابل بوسیله ایجاب (فرم پیشنهاد) و پذیرش (قبول) بر روی آن توافق نمایند.

فرم پیشنهاد

فرم پیشنهاد بیان قصد و نیت صاحب ریسک برای ملحق شدن به یک طرح تسهیم ریسک تکافل و اعلام پذیرش مسئولیت ها (به عنوان مثال پرداخت سهم) به موجب شرایط طرح و غیره است.

برای سهولت تکمیل فرم پیشنهاد و استاندارد نمودن آن، متصدیان (عوامل) تکافل معمولاً یک فرم پیشنهاد را برای تکمیل و امضاء توسط متقاضی طرح تکافل تنظیم می نمایند.

چگونگی فرم پیشنهاد و اطلاعات مندرج در آن بستگی به طراحی مجری طرح خواهد داشت، مهمترین مطلب در فرم پیشنهاد اظهارات روشن مندرج در فرم است. دو مثال زیر مواردی است که می تواند در فرم تکافل لحاظ شود.

مثال ۱ (وکالت):

من برای مشارکت در این طرح تکافل عمومی بر پایه اصل تکافل و پرداخت سهمی براساس هبه (بخشش) به منظور کمک به دیگر مشارکت کنندگانی که خسارت زیانباری داشته اند موافق هستم و با این مشارکت من مجاز به بهره مندی از پوشش تکافل همانطور که در شرایط این قرارداد ذکر گردید، می باشم.

عنوان مقاله: مقدمه ای بر فاینانس و سرمایه گذاری اسلامی

من علاوه بر این با واریز سهم خود در صندوق تکافل و انتخاب(متصدی) جهت سرمایه گذاری و اداره صندوق طبق اصول شرع موافق هستم. من همچنین به متصدی(عامل) برای پرداخت خسارات یا منافع تکافل، محاسبه اندوخته ها و ذخایر براساس دستورالعمل ها و سیاست های تعیین شده توسط مسئولان و پرداخت حق الزحمه و کاله به متصدی با نرخ ...٪ اجازه می دهم.

اگر در پایان هر دوره مالی مازاد درآمدی بیش از بدهی ها در صندوق وجود داشته باشد من موافقم که متصدی٪ از آن را به عنوان عامل تشویقی در یافت نماید در حالیکه مابقی٪ برای توزیع بین مشارکت کنندگان منوط به شرایط تعیین شده مقامات در این قرارداد ذخیره خواهد گردید.

مثال ۲ (مضاربه):

بدین وسیله اعلام می دارم که همه اظهارات فوق و سایر مدارک ارائه شده مرتبط با این درخواست براساس اطلاعات و باورهای من کامل و واقعی هستند. موافقم که این اعلامیه و اظهارات اساس قرارداد تکافل بین من و(از این پس به عنوان متصدی معرفی می شود) را تشکیل دهند. موافقم که سهم من در صندوق تکافل قرار گیرد و متصدی (عامل) برای اداره و سرمایه گذاری وجه من در زمینه تخصصی شرکت براساس اصل مضاربه همانطور که بوسیله متصدی و طبق شریعت تعریف میشود، مصرف یا هزینه گردد. موافقم که سهم من به عنوان هبه (بخشش) و برای استفاده به منظور کمک به سایر مشارکت کنندگان که دچار بد اقبالی می شوند، پرداخت گردد. هر گونه مازاد ناشی از سرمایه گذاری و یا عملیات تکافل پس از کسر سهم مضاربه٪ متصدی از مازاد به من بازگردانده شود.

قبول یا پذیرش

پذیرش معمولاً یا بصورت مستقیم براساس فرم پیشنهاد یا پیشنهاد از مشارکت کنندگان احتمالی به وسیله متصدی(عامل) انجام می گیرد. یا اگر عامل با فرم پیشنهاد موافق نباشد، آنها می توانند بعضی شرایط را اصلاح یا تغییر دهند. شکل دیگر به عنوان "پیشنهاد متقابل" برای مشارکت کنندگان احتمالی در نظر گرفته می شود. روش پذیرش فرم پیشنهاد ممکن است از طریق هر یک از موارد زیر بوسیله متصدی انجام پذیرد:

۱. صدور گواهی تکافل
۲. صدور پوشش اولیه موقت
۳. صدور یک رسید رسمی برای اولین سهم پرداختی

۴. هر نوعی پذیرشی (از طریق دورنگار، تلفن، ایمیل رایانه ای، یا پیغام الکترونیکی) برای پیشنهاد مشارکت کننده مورد نظر.

به محض انعقاد قرارداد، هر دو طرف متعهد به پیروی از شرایط قرارداد می شوند.

شرکتهای تکافل در جهان اسلام

امروزه ۶۳ شرکت تکافل و هشت شرکت تکافل اتکایی در جهان اسلام فعالیت می کنند: ۳۱ شرکت تکافل در کشورهای عربی، ۱۶ شرکت تکافل در کشورهای مسلمان غیرعرب و ۱۶ شرکت تکافل در کشورهای غیرمسلمانی که جمعیت مسلمان نیز دارند. گفتنی است که در ایران و بسیاری از کشورهای اسلامی باتوجه به پذیرفته شدن بیمه مرسوم و پاسخگویی به اشکالات وارد بر آن، نیازی به تأسیس شرکتهای تکافل نبوده است. نخستین شرکت تکافل در سودان در ۱۳۵۷ ش / ۱۹۷۸ و سپس در همان سال در عربستان سعودی تأسیس شد. در ۱۳۷۲ ش / ۱۹۹۳، دو شرکت تکافل در برونی، سال بعد دو شرکت تکافل در اندونزی و در ۱۳۷۴ ش / ۱۹۹۵، یک شرکت تکافل در سنگاپور تأسیس گردید. تنها شرکت بیمه تکافل در عربستان سعودی شرکت ملی بیمه تعاونی است. در کویت وزارت تجارت و صنعت مجوز تأسیس نخستین شرکت تکافل را در بهمن ۱۳۷۷ / فوریه ۱۹۹۸، صادر کرد. نخستین قانون تکافل در ۱۳۶۳ ش / ۱۹۸۴ در مالزی به تصویب رسید و احتمالاً مالزی تنها کشور اسلامی است که قانون تکافل دارد. در سنگاپور دو شرکت تکافل فعالیت می کنند (تاریخ تأسیس هر دو: ۱۳۷۴ ش / ۱۹۹۵): آمپرو - اینکام. که با سرمایه گذاری مشترک میان چند شرکت تشکیل شده است و بیشتر شبیه صندوق تعاونی عمل می کند و شرکت تکافل سنگاپور که حاصل سرمایه گذاری مشترک میان شرکت بیمه کپل و «جامعه تعاونی چند منظوره معلمان مالای سنگاپور» است. وزارت دارایی اندونزی در ۱۳۷۳ ش / ۱۹۹۴ مجوز تأسیس نخستین بیمه اسلامی عمر و در همان سال مجوز تأسیس دومین بیمه اسلامی (شامل انواع بیمه ها بجز بیمه عمر) را برای مسلمانان این کشور صادر کرد (میثمی و کوان ۱۹۹۹).

تکافل در منطقه آسیا - پاسیفیک

توسعه تکافل در منطقه آسیا - پاسیفیک سه مرحله را طی کرده است: مرحله تکامل تدریجی، مرحله پرورش (توسعه یافتن) و مرحله تثبیت.

در اغلب کشورهای آسیا - پاسیفیک مرحله اول در دو دهه ۱۳۴۰ و ۱۳۵۰ ش / ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ طی شد. در آن دوره اشتیاق شدید برای تأسیس نظام مالی اسلامی به تأسیس بانکداری اسلامی انجامید. مرحله دوم برای

مالزی در دهه ۱۳۶۰ ش / ۱۹۸۰ با تصویب قانون بانکداری اسلامی در ۱۳۶۲ ش / ۱۹۸۳ و قانون تکافل در ۱۳۶۳ ش / ۱۹۸۴ طی شد و برای اندونزی و برونئی و سنگاپور در دهه ۱۳۷۰ ش / ۱۹۹۰ به وقوع پیوست. این دهه برای مالزی مرحله تثبیت بانکداری و تکافل بود. در سالهای اخیر گروه تکافل اتکایی آسه آن و شرکت بین المللی تکافل اتکایی تشکیل شده است که اقدام به تکافل اتکایی شرکتهای تکافل می کند (شریف ۲۰۰۲).

تکافل استرالیا در ۱۳۷۶ ش / ۱۹۹۷ تأسیس شد تا زیانهای مالی مربوط به منازل و وسایل نقلیه تجاری و خصوصی مسلمانان استرالیا را جبران کند. در منشور تکافل استرالیا ذکر شده است که تأمین مالی آن فقط شامل امور حلال می شود و اعضای آن در سود شرکت تکافل سهیم اند (تکافل استرالیا ۲۰۰۱). در اوایل دی ۱۳۷۸ / اواخر دسامبر ۱۹۹۹ بیمه تکافل در بنگلادش تشکیل شد. سه شرکت بیمه تکافل که در بنگلادش فعالیت می کنند عبارت اند از: بیمه اسلامی بنگلادش با مسئولیت محدود که در زمینه بیمه عمومی فعالیت می کند. بیمه اسلامی زندگی خاور دور با مسئولیت محدود و بیمه بازرگانی اسلامی با مسئولیت محدود. از مشکلات شرکتهای بیمه اسلامی در بنگلادش فقدان مؤسسات تکافل اتکایی است. از اینرو شرکتهای بیمه اسلامی برای بیمه اتکایی به شرکتهای بیمه اتکایی مرسوم روی می آورند (وردهان ۲۰۰۰).

شرکت بیمه اسلامی در سودان وابسته به بانک اسلامی فیصل و نخستین شرکتی است که بر اساس نظام بیمه اسلامی کار خود را آغاز کرد (۱۳۵۷ ش / ۱۹۷۸). تأسیس این شرکت بر بخش بیمه سودان تأثیر بسیاری داشته است. به طوری که بانک اسلامی سودان در ۱۳۶۲ ش / ۱۹۸۳ و بانک البرکه این کشور در ۱۳۶۳ ش / ۱۹۸۴ اقدام به تأسیس شرکتهای بیمه اسلامی وابسته به بانک نمودند (عثمان بابکر احمد ص ۴۲-۴۳). شرکت بیمه اسلامی که بر اساس تکافل اسلامی عمل می کند از عقد مضاربه ای بهره می گیرد (رجوع کنید به همان ص ۵۰-۵۲). این شرکت دارای هیئت نظارت شرعی است. دارندگان بیمه نامه صاحبان سرمایه شرکت بیمه و در سود آن شریک اند و در مجمع عمومی حق رأی دارند. طبق قانون جدید بیمه (مصوب ۱۳۷۱ ش / ۱۹۹۲) شرکتهای بیمه اسلامی برای عملیات بیمه ای درازمدت خود موظف به تأسیس صندوق تکافل اند. طبق این قانون کلیه شرکتهای بیمه در سودان ملزم شده اند که از شیوه تکافل (بیمه تعاونی اسلامی) پیروی کنند.

تکافل در بازارهای جهانی بیمه

مطالعه موردی لویدز و راهکار احتمالی تکافل برای لویدز

لویدز یک بازیگر بی نظیر در صنعت بیمه است که در واقع یک بازار است نه یک شرکت و این بازار منافع متعددی را برای مشارکت کنندگان و بیمه گذاران ایجاد می نماید. ساختار تشویقی این بازار در جهت نوآوری، سرعت و اعتبار بیشتر، موجب جذابیت آن نزد بیمه گذاران و مشارکت کنندگان و امثالهم شده است. دسترسی سریع برای تصمیم گیرندگان به معنی آن است که آیا یک ریسک می تواند به سرعت واگذار گردد. (توانایی کارگزار در فراهم نمودن راه حل های با ارزش و سریع). تجربه لویدز در طی بیش از ۳۰۰ سال حاصل گردیده و بیمه گران آن دارای پیشینه ای از خلاقیت و نوآوری هستند. آنها برای بسیاری از ریسک های مشکل، پیچیده و جدید پوشش بیمه ای ارائه نموده اند. با همه این احوال، همانگونه که موارد ذیل تشریح می نمایند، لویدز یکی از بهترین ها از جنبه نفوذ در صنعت بیمه جهان می باشد:

۱. برای بیش از ۱۸۰ کشور و منطقه در سراسر دنیا کارشناس بیمه ارائه می دهد.
 ۲. در ۷۲ مورد از این کشورها و مناطق، بیمه گران مجاز به صدور بیمه مستقیم هستند.
 ۳. سیاست مجوز صادره از سوی لویدز اجازه می دهد تا کارگزاران ریسک های تخصصی را از سرتاسر دنیا به لویدز بیاورند.
 ۴. لویدز تلاش می کند تا مناطق بیشتری را به فهرست مناطق مجاز به صدور بیافزاید.
- علاوه بر معروفیت و اعتبار، لویدز برای تامین در سطح ممتاز به وسیله ۳ موسسه رتبه بندی مستقل بین المللی A.M. Best, Standard & Poor's, Fitch تایید شده است که به ترتیب هر یک با درجه A(عالی)، A(قوی) و A(قوی) را در اوایل سال ۲۰۰۵ رتبه بندی کرده اند. این رتبه بندی ها قدرت کل منابع بازار لویدز را نشان می دهند:

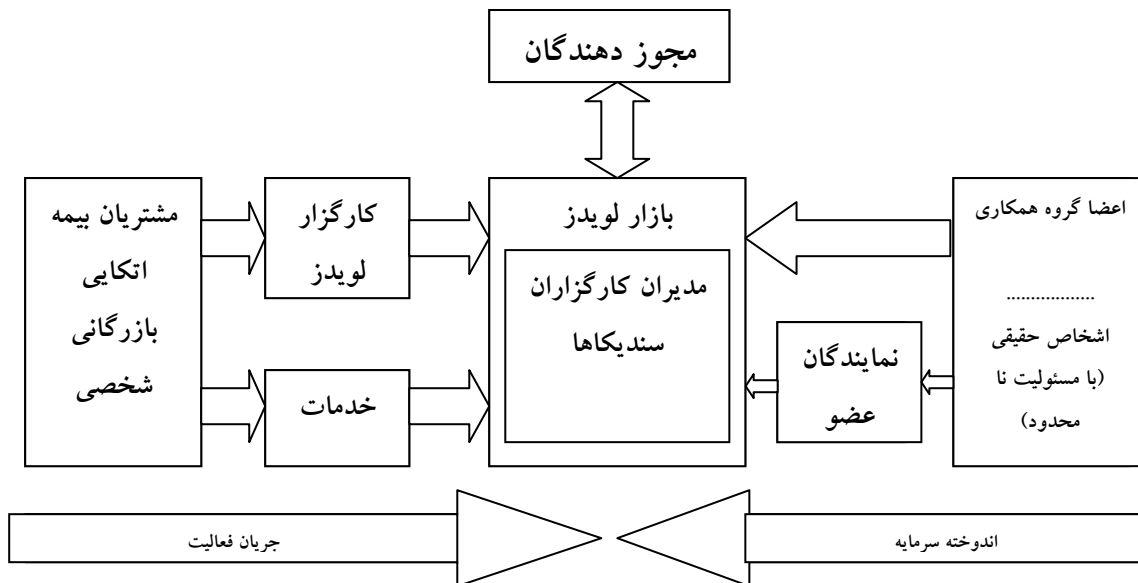
لویدز چگونه کار می کند؟

پیچیدگی عملیات لویدز از معروفیت خاصی برخوردار است. علیرغم اینکه ممکن است "جزئیات پشت پرده"^۵ عملیاتی که بازار را تقویت می کنند بسیار پیچیده و تخصصی باشند، مبنای ساختار کلی و نحوه عمل بازار نسبتاً ساده و قابل فهم هستند. تصویر ۳ اصول عملیاتی لویدز را تشریح می نماید.^۶

⁵ Behind the scenes

⁶ www.Lioyds.com

تصویر ۳- اصول عملیاتی لویدز

کارگزاران لویدز

کارگزاران رسمی لویدز برای ریسک های ارائه شده از سوی مشتریان، بیمه اتکایی فراهم می نمایند. این کارگزاران نسبت به شرایط رقابتی و اوضاع مشتریان از دانش متخصصین خود بهره می برند. لویدز قبل از ارائه پروانه موقت به کارگزار یک ارزیابی دقیق به عمل می آورد که پس از ۳ سال عملکرد مناسب به کارگزاران برای استفاده از عنوان "کارگزار لویدز" مجوز ارائه می شود.

کارگزار محلی

هر کارگزار بیمه به وسیله ایجاد ارتباط با یک کارگزار رسمی لویدز می تواند به منابع و مهارت های لویدز دست یابد. یک مشتری (که ممکن است یک فرد، شرکت یا سندیکا ی دیگر باشد) با در دست داشتن جزئیات ریسک مورد بیمه به یک کارگزار مراجعه نماید. کارگزار متناسب با طبقه فعالیت به یک بیمه گر متخصص برای گفتگو پیرامون ریسک مراجعه می کند. اگر بیمه گر راغب باشد یک فرم پیشنهاد برای قبول بخشی از کل ریسک تهیه می شود. تعدادی از بیمه گران ممکن است بخش هایی از یک ریسک را قبول کنند که به عنوان تعهدکنندگان ریسک شناخته می شوند. حق بیمه به وسیله بیمه شده به کارگزار پرداخت و پس از کسر هزینه کارمزد حق بیمه به مدیریت نمایندگی سندیکای تعهد کننده تخصیص می یابد.

تامین لویدز

همه حق بیمه های دریافتی برای حمایت از بیمه گذاران بطور امانی (سپرده) در لویدز نگهداری می شود. دارائیهای جاری برای پرداخت خسارت ها و سایر تعهدات بیمه گری در دسترس می باشند. این اولین حلقه از زنجیره تامینی لویدز را تشکیل می دهد. همچنین ذخایر اضافی دیگری در جهت منافع بیمه گذاران محاسبه و نگهداری می شود. پول ها جهت تامین الزامات احتیاطی سرمایه گذاری می شوند تا به محض نیاز در دسترس باشد. غیر از پرداخت خسارت، وجوه امانی حق بیمه می توانند فقط برای تامین مخارج و هزینه های مجاز نظیر حق بیمه های اتکایی و هزینه های صدور بیمه گری مورد استفاده قرار گیرند. آنها برای تامین سپرده های کنترلی خارجی که بخشی از اولین حلقه تامین را تشکیل می دهند، مورد استفاده قرار می گیرند. اعضاء قادر به دریافت سود از وجوه نخواهند بود تا زمانیکه حساب صدور بسته شده (بعد از ۳ سال) و کلیه تعهدات معوقه تامین گردند.

دومین حلقه تامین لویدز از سرمایه اضافی ناشی می شود که همه اعضاء برای تامین بیشتر فعالیت های بیمه گری خود نیاز به نگهداری آن در لویدز دارند. چنانچه سطح منابع سندیکا از جهت وجوه امانی حق بیمه برای تامین تعهدات بیمه گذاران ناکافی تشخیص داده شود، هر عضو اعم از شرکت یا افراد از این سرمایه اضافی برای پرداخت تعهدات خود استفاده خواهند کرد. این سرمایه همچنین به صورت امانی برای حمایت از بیمه گذاران نگهداری می شود. شرایط شمول این است که باید این دارایی ها از قابلیت نقد شوندگی سریع برخوردار باشند. آنها شامل وجه نقد، اوراق سهام، برگه های اعتباری و تضمین های شرکت بیمه و بانک می شود. مبلغ سرمایه مورد نیاز براساس ماهیت و مبلغ ریسک بیمه گران عضو تعیین می شود. آن دسته از فعالیت های بیمه گری که دارای ریسک بالا می باشند نیاز به داشتن وجوه بیشتری در لویدز هستند.

در صورتی که وجوه امانی در دو حلقه اول کافی نباشد سومین حلقه از سایر دارائیهای تحت تملک اعضاء حقیقی لویدز، نشات می گیرد. اعضاء حقیقی با مسئولیت نامحدود اقدام به فعالیت نموده و مسئول توسعه کامل دارایی های شخصی خود هستند. این موضوع در حساب های لویدز که فقط ارزش دارایی های اعلام شده در آن ثبت گردیده، نشان داده نمی شود. شرکت های عضو، مسئول توسعه منابع خود هستند. آنها اغلب زیر مجموعه هایی از "شرکت های راهبر" هستند که بطور خاص برای مشارکت در بازار لویدز تشکیل یافته اند. با وجود آنکه حاصل جمع ارقام در حساب ها نشان داده می شود، به استثنای سپرده های معین خارجی سه حلقه تامینی بالا هر کدام براساس اصول و مبانی متعدد فعالیت می نمایند. منابع هر عضو صرفاً برای تامین سهم خسارت در دسترس آنها می باشد.

⁷ Loading Insurance Company

چهارمین حلقه تاملینی لویدز "دارائیهای مرکزی لویدز"⁸ نامیده می شود که در دسترس و تحت اختیار شورایی از لویدز برای تامین بخشی از هر خسارت که از محل ۳ منبع اولیه جبران نشده اند قرار دارد. این صندوق مرکزی جدید برای حمایت از بیمه نامه های صادره لویدز از سال ۱۹۹۳ در دسترس می باشد. بیمه نامه های صادره قبل از این تاریخ توسط شرکت Equitas بیمه اتکایی شده اند. سایر دارایی های مجموعه لویدز (تحت اختیار شورای لویدز) برای تامین تعهدات بیمه ای اعضای به عنوان آخرین راه چاره در دسترس می باشند. همه بیمه نامه های لویدز به وسیله زنجیره ای از تامین تحت پوشش قرار گرفته و منافع همه مدیران نمایندگی و سندیکاهای لویدز از محل حلقه تامین متقابل پرداخت می گردد.

راهکار تکافل برای لویدز

با وجود چنین نقش مهمی در بازار بیمه دنیا عملیات لویدز کامل نخواهد بود مگر آنکه آن ها وارد بازار تکافل شوند. این واقعیت که لویدز یک بازار با قوانین و مقررات مخصوص به خود می باشد مانع از شروع عملیات تکافل در لویدز نمی شود. موارد زیر نظراتی عمومی پیرامون چگونگی ورود لویدز به بازار تکافل می باشد. البته نیاز خواهد بود تا قبل از بکارگیری این نظرات در بریتانیا مطالعه عمیقی صورت پذیرد. همچنین ممکن است لازم شود تا از مطابقت این نظرات با موازین شرعی اطمینان حاصل شود.

۱. تغییر بیمه نامه های استاندارد لویدز به بیمه نامه های شرعی مبتنی بر قرارداد وکالت^۹، مضاربه^{۱۰}، کفاله^{۱۱}، جعاله^{۱۲} یا سایر قراردادهایی که ممکن است برای هر محصول مناسب باشد.
۲. تغییر یا تقویت مجوز کارگزاران فعلی لویدز با یک قرار داد وکالت یا جعاله بین سندیکاهای و کارگزارانی که می خواهند در رابطه با محصولات تکافل فعالیت و معامله نمایند.
۳. ایجاد یک صندوق جداگانه تکافل برای حمایت از پرتفوی تکافل، به جای وجوه حق بیمه امانی. (این اولین حلقه تاملینی تکافل در لویدز خواهد بود). همه ابعاد اداره این صندوق باید مطابق با موازین شرع باشد. وجوه این صندوق فقط برای پرداخت خسارت های تکافل، سهم تکافل اتکایی، هزینه های

⁸ Lloyd's Central Assets

⁹ وکالت: عقدی است که به موجب آن یکی از طرفین، طرف دیگر را برای انجام امری (نظیر دخل و تصرف در مال) نایب خود می کند.

¹⁰ مضاربه: تجارت نمودن از مال غیر. تعریف حقوقی آن عقدی است بین دو طرف که بر مالی از کسی و عملی از دیگری.

¹¹ کفاله: در متون قدیمی همان ضمان بوده و عبارتست از اینکه شخصی مالی را که بر ضمه دیگری است را به عهده می گیرد.

(کفالت به مال = ضمانت در جبران خسارت)

¹² جعاله: عبارتست از التزام شخصی به اداء اجرت معلوم در مقابل عملی. اعم از اینکه طرف معین یا غیر معین باشد.

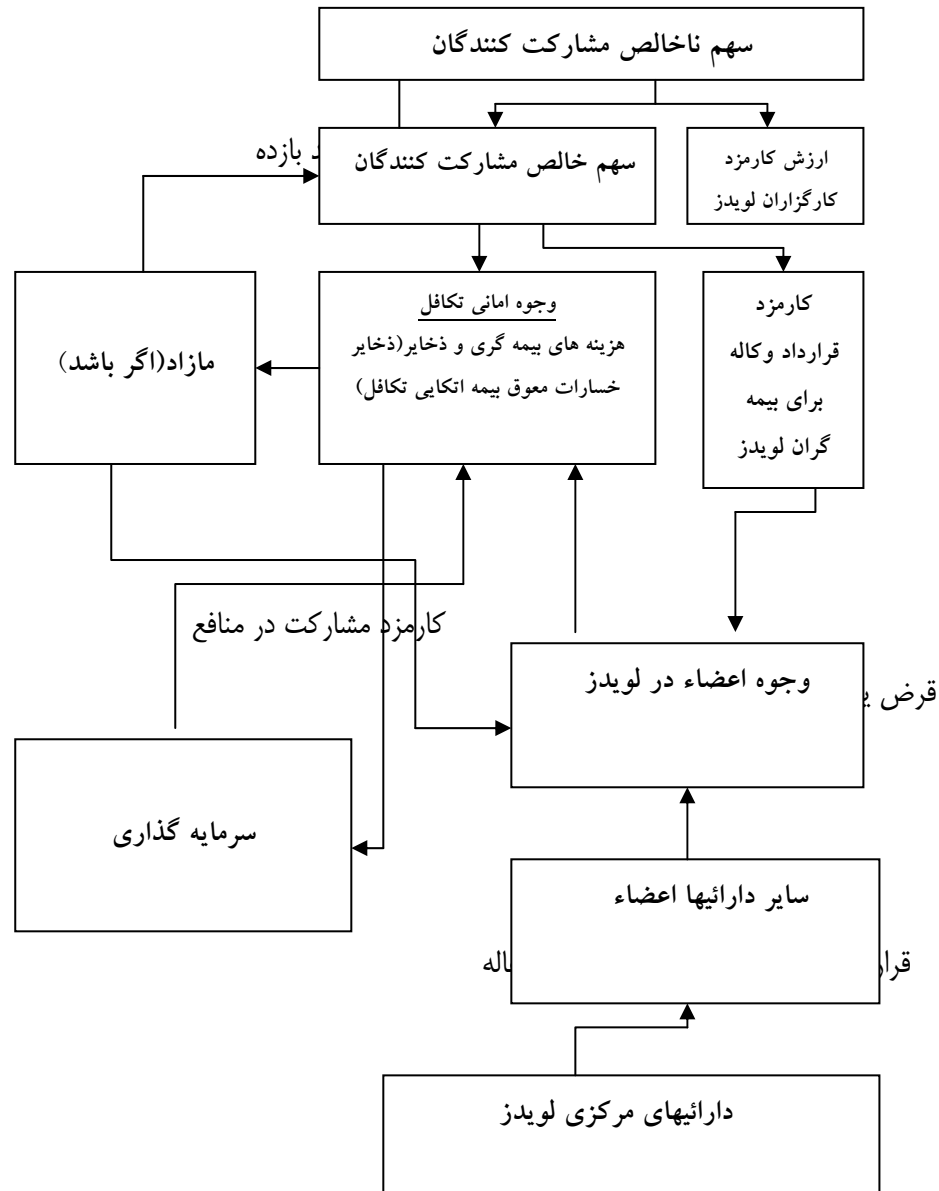
- صدور و سایر هزینه های مرتبط با عملیات تکافل مورد استفاده قرار می گیرد. بیمه گر تکافل زمانی سهم مشارکت خود را دریافت می کند که حساب ها بسته شده و همه تعهدات تامین شده باشند.
۴. ایجاد صندوق جداگانه برای اعضاء در لویدز و اداره آن کاملاً مطابق با موازین شرعی . این دومین حلقه از تامین تکافل لویدز خواهد بود که از سرمایه اضافی که اعضاء تکافل نیاز به نگهداری آن در لویدز دارند ناشی می شود. چنانچه سطح منابع سندیکا یعنی وجوه تکافل برای پرداخت تعهدات مشارکت کنندگان نا کافی باشد اعضاء صندوق از این سرمایه ها برای تهیه وام قرض الحسنه (وام بدون بهره) به منظور پرداخت تعهدات مشارکت کنندگان استفاده می نمایند. این وام قرض الحسنه از محل وجوه اضافی عملیاتی سال های بعد ، و قتیکه دوباره عملکرد مثبت می شود باز پرداخت می گردد.
۵. سومین حلقه تامینی تکافل لویدز از سایر دارایی های تحت تملک به وسیله هر یک از اعضاء تکافل لویدز نشأت می گیرد که باید بطور مجزا مطابق با شرع اداره و بکار گرفته شود. چنانچه وجوه در دو حلقه اول ناکافی باشند از این دارایی ها برای فراهم کردن وام قرض الحسنه استفاده خواهد شد.
۶. از آنجا که هریک از سه حلقه تامینی اول لویدز براساس مبانی جداگانه ای عمل می نمایند به این معنی که منابع اعضا فقط برای پرداخت سهم آنها از خسارت در دسترس می باشد ، پس مشکلی برای داشتن سه حلقه تامینی تکافل به صورت جداگانه وجود نخواهد بود. چهارمین حلقه تا حدودی دشوار و حساس است ، ممکن است مانند ایجاد دارایی های مرکزی لویدز شکل گیری جداگانه دارایی های مرکزی لویدز برای تکافل زمان بر باشد. با این همه برای فعالیت تکافل لویدز نیاز به انتظار نیست تا دارایی های مرکزی لویدز برای تکافل تاسیس گردد . برای چنین مواردی در اسلام اصلی وجود دارد "اگر نمی توانی همه کارها را انجام دهی ، همه (اجتماع) را ترک نکن"^{۱۳} قبل از تاسیس جداگانه دارایی های مرکزی لویدز "L.C.A"^{۱۴} برای تکافل ، عملیات تکافل لویدز حتی می تواند از طریق یک توافق قرض الحسنه به دارایی های مرکزی لویدز دست یابد. چنانچه سه حلقه اول از تامین تکافل لویدز به میزان کافی برای پرداخت به مشارکت کنندگان تکافل در لویدز تحقق نیابد .(سایر گزینه های تکافل لویدز برای دستیابی به L.C.A از طریق قرارداد کفاله (ضمانت حمل) می باشد . چنانچه سه حلقه تامینی اول نتوانند آبروی مشترکین را در تعهدات حفظ نمایند، لویدز می تواند از دارایی های مرکزی خود برای تضمین اعضاء تکافل استفاده کند.

¹³ "If you can not do all , do not leave all" "

¹⁴ Lloyd's Central Assets

۷. با همه راه حل های احتمالی بالا و درک نقش مهم لویدز در صنعت بیمه دنیا، دلیلی برای عدم بکارگیری فعالیت تکافل لویدز وجود ندارد. نمودار تصویر ۴ مدل فعالیت تکافل برای توسعه لویدز براساس الگوی قرار داد وکاله و راهکار های احتمالی مورد بحث بالا می باشد.

تصویر ۴- مدل فعالیت تکافل برای لویدز

همه راهکارهای و الگوها فوق الذکر صرفاً عقاید و نظرات شخصی نویسنده است و آنها عقاید و نظرات لویدز را در حال حاضر نشان نمی دهد.

منابع و ماخذ

- ۱- محمدصادق چودری، «بیمه اسلامی (تکافل): مفاهیم و کاربرد» ترجمه حبیب میرزایی، صنعت بیمه سال ۱۴ ش ۵۳ (بهار ۱۳۷۸).
- ۲- سیدمحمد خامنه ای، بیمه در حقوق اسلام: بحثی تحلیلی و تطبیقی در بیمه های اجتماعی و بیمه های خصوصی تهران ۱۳۵۹ ش.
- ۳- روح الله خمینی، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، تحریر الوسیله قم ۱۳۶۳ ش.
- ۴- عثمان بابکراحمد قطاع، التأمين فی السودان: تقویم تجربه التحول من نظام التأمين التقليدي الى التأمين الاسلامي، بی جا، ۱۹۹۷.
- ۵- مرتضی مطهری، بررسی فقهی مسئله بیمه، تهران ۱۳۶۱ ش.
- ۶- سایت ویکی پدیا.

en.wikipedia.org/wiki/ http://

- Afsalur Rahman, Economic doctrines of Islam , vol.4, London 1979;
- Azman Bin Ismail, "Current scenario and future challenges of takaful business", Insurance .Online Available: <http://www.insurance.com.my/zone-takaful / azman-ismail-03.htm> [18Nov2002 a]
- Introduction to Islamic insurance , Insurance Online Available :<http://www.insurance.com .my>. [25 Nov.2002 b]
- <http://www.naic.org/1>
- <http://www.islamic-finance.net/islamic>
- <http://www.soundvision.com/money>
- <http://www.insurer.com>
- <http://www.dadkhahi.net/wiki/index.php>
- <http://www.islamiq.com/>
- Norazah, "Concept of takaful",
- Takaful in the Asia-Pacific", Insurance.